

ŠKOLSKI VJERONAUK, BOGATSTVO ZA EUROPU

Primljeno:
15. 4. 2010.

Izlaganje na
znanstvenom
skupu

UDK
37.014.52(4)

ALBERTO CAMPOLEONI

Via G. B. Rota, 18
24124 Bergamo, Italija

Sažetak

Autor govori o obilježjima katoličkog školskog vjeronauka u Europi. Svoje izlaganje temelji na istraživanju o školskom vjeronauku što ga je pokrenulo Vijeće europskih biskupskih konferencija (CCEE) na poticaj i uz podršku Talijanske biskupske konferencije (CEI). Zahvaljujući sakupljenim informacijama može se iscrpno prikazati položaj katoličkoga školskog vjeronauka u Europi, o čemu svjedoče 29+4 nacionalna izvješća. Sveukupno je istraživanje prikazano u posebno objavljenoj knjizi. U ovome članku se ukratko govori o stanju i obilježjima školskog vjeronauka kako je prikazano u ključnom dokumentu istraživanja. U Europi je najčešći konfesionalni školski vjeronauk. Danas se u najvećem broju zemalja jasno razlikuje školski vjeronauk od župne kateheze uz istodobno jasno izraženu svijest o njihovoj višestrukoj povezanosti. Školski je vjeronauk izvrstan doprinos odgoju i obrazovanju u pluralnoj Europi, što treba zahvaliti i vjeroučiteljima koji su za to posebno pripremljeni i osposobljeni, a za njih se posvuda organiziraju i razni oblici cjeloživotnog učenja i obrazovanja.

Ključne riječi: školski vjeronauk u Europi, istraživanje, Katolička crkva u Europi i školski vjeronauk

1. ISTRAŽIVANJE CEI-CCEE

Istraživanje o školskom vjeronauku u Europi¹, provedeno između siječnja 2005. i studenoga 2007, pokrenulo je Vijeće europskih biskupskih konferencija (CCEE), na poticaj i uz operativnu i ekonomsku podršku Talijanske biskupske konferencije (CEI), posredstvom Nacionalnog ureda za školski vjeronauk.

Pothvat je u Rimu pokrenuo Nacionalni ured za školski vjeronauk uz prvi zahtjev da se prati europska situacija školskog vjeronauka u školi kako bi mogao

sakupiti podatke i prijedloge s obzirom na posebnu talijansku situaciju.

Od početka je međutim bila jasna svijest kako bi školski vjeronauk koji u Europi obilježavaju brze i velike društvene, kulturne i religiozne preobrazbe mogao predstavljati važno uporište za formiranje punog i svjesnog građanstva i dragocjenu prigodu za Crkve u Europi u njihovom aktivnom zalaganju za čovjeka i za svjedočenje evanđelja.

¹ Usp. *L'insegnamento della religione risorsa per l'Europa*, Elledici, Leumann, 2009.

2. ZAJEDNIČKI HOD

Jedna je stvar bila jasna i s njom su se svi slagali od početka: odlučujući cilj koji je trebalo postići pomoću istraživanja bio je pokretanje kršćanskih zajednica, nacionalnih crkava, kako bi zajednički raspravljale o temama školskog vjeronauka i međusobno upoznale gledišta i životno iskustvo.

Posljedično tome, i skupina za istraživanje oblikovana je po uputama biskupskih konferencija od kojih je zatraženo da izaberu svog predstavnika: onaj tko je sudjelovao u istraživanju, nije to učinio u osobno ime nego kao predstavnik svoje Crkve.

Svakako, željelo se sakupiti informacije, »snimiti« razne situacije u europskim zemljama, ali se nadalje željelo promicati svijest i osjetljivost, zajednički osjećaj i ozračje crkvene suradnje uz stvaranje istinske i stvarne »mreže« osoba koje bi mogle razmjenjivati spoznaje, iskustva, studije i zanos.

To je u biti bio izbor područja istraživanja što ga je predložilo Vijeće europskih biskupskih konferencija, njegove izvornosti s obzirom na druga istraživanja koja se provode ili su ih već proveli razni istraživački centri, sveučilišta i stručnjaci, a to se nije ni htjelo ni moglo zamijeniti.

3. REZULTATI

Istraživanje su konkretno proveli delegati europskih crkava. Njima, koji su se prvo sastali, upoznali i sučelili, povjerena je zadaća da prirede odgovarajuća nacionalna izvješća, *prikaz* položaja školskog vjeronauka u vlastitim zemljama.

Sami su delegati zatim odobrili *zaključni dokument* odnosno sažetak. Riječ je o tekstu koji iznosi neke misli, sakuplja razmišljanja i teme kao plod istraživanja. Europskim katoličkim crkvama taj tekst nudi neke prijedloge koji se odnose na školski vjeronauk, koji se promatra kao blago

za mlade naraštaje i za izgradnju europskoga društva.

Istraživanje Vijeća europskih biskupskih konferencija može se ukratko ovako prikazati. Istraživanje je:

- a) omogućilo stvaranje *mreže* osoba koje su sposobne međusobno razmijeniti iskustva raznih europskih crkava o temi školskog vjeronauka;
- b) sakupilo veliku količinu *informacija* o stanju školskog vjeronauka u europskim školama pomoću »nacionalnih izvješća« koja su priredili delegati crkava prema naznakama kratkog predloška za skupljanja podataka što ga je priredila posebna skupina, a raspravili i s njime se složili svi delegati. Što se tiče podataka iz izvješća, valja pojasniti da se kod prikupljanja informacija više zanimalo za *kakvoću* negoli za količinu, tražeći »motrište« katoličkih crkava i izgrađujući, premda svjesni različitih okruženja, stupnjevitu sukladnost nakanu. Cilj upotrijebljenog upitnika, tj. predloška koji su delegati koristili za prikupljanje podataka, nije bio prvenstveno promicanje klasifikacijske strogosti, nego mogućnost sakupljanja misli i vrednovanja pojedinih crkava;
- c) sakupilo veliku *dokumentaciju*: 29+4 nacionalna izvješća; sinoptičku tablicu koju je sastavila radna skupina, a delegati su je odobrili; prijedlog sažetog »transverzalnog čitanja«; nekoliko doprinosa i razmišljanja o temama koje su proizašle iz nacionalnih izvješća. Sve to predstavlja dragocjen materijal za svakoga tko želi upoznati i produbiti svoje poznavanje stanja školskog vjeronauka u Europi;
- d) predložilo *zaključni dokument*, sažetak istraživanja, oko kojega su se usuglasili svi delegati europskih katoličkih crkava.

4. ZAKLJUČNI DOKUMENT

Zaključnom dokumentu, koji predstavlja sažetak istraživanja, valja posvetiti posebnu pozornost. Prije svega valja pojasniti da je taj tekst rezultat kolegijalnoga rada. Skicu dokumenta pripremila je radna ekipa nekoliko mjeseci prije susreta, koji je određen nakon završetka istraživanja (28. do 30. studenoga 2007) na temelju prijedloga sakupljenih u nacionalnim izvješćima. Prijedlog teksta poslan je delegatima pojedinih crkava mnogo prije sazivanja konačnog susreta kako bi preostalo dovoljno vremena za preispitivanje i poboljšanje dokumenta, o čemu će se kasnije raspravljati i najzad ga kolegijalno odobriti. Završni susret istraživanja bio je posvećen produbljenom proučavanju dokumenta na sastancima u skupinama prema jezičnoj pripadnosti kako bi se olakšalo obostrano razumijevanje, slušanje i razmjena ne uvijek podudarnih spoznaja. Konačno su se svi usuglasili i odobrili tekst dokumenta, u kojem su sakupljeni svi prijedlozi i promjene do kojih se došlo u raspravama delegata.

Ne pripisujući tom tekstu »težinu« koja mu ne pripada, ipak valja naglasiti da on u svakom slučaju izražava *zajedničku i usuglašenu osjetljivost europskih crkava*, razmišljanja i tema koji su se pojavili u istraživanju. Katoličkim zajednicama on posebice nudi neke prijedloge koji se odnose na zalaganje za školski vjeronauk, koji se općenito smatra *blagom* za mlade naraštaje i za izgradnju europskoga društva.

Upravo u vezi s time dokument među ostalim kaže:²

2.1. Po školskom vjeronauku u školu i u tijek izobrazbe mladih naraštaja osim otvaranja prema Bogu ulaze i pozornost prema cjeloživotnom obrazovanju osobe, istraživanje u vezi s pitanjima o smislu postojanja, pozornost prema etičkim pitanjima te dimenzijama dijaloga

i suživota u pluralističkom i multireligioznom društvu kao što je europsko.

2.2. Dimenzija poznavanja specifičnih religijskih tradicija, njihove povijesti te istraživanje sučeljavanja i dijaloga koje je tipično za školu, pruža posebno koristan doprinos socijalnoj i građanskoj izobrazbi osobe u Europi i njezinom svjesnom i aktivnom smještaju u današnjem i sutrašnjem društvu.

5. KAKAV VJERONAUK?

5.1. Školski...

Pozornost crkava normalno je upravljena prema školskom vjeronauku koji među crkvama u Europi ipak pobuđuje različitu svijest.

Dokument sažetka ukazuje na zajednički osjećaj europskih crkava »da se i po školskom vjeronauku ostvaruje evangelizacijsko poslanje«, te se pojašnjava razlikovanje školskog vjeronauka od župne kateheze.

Potreba za takvim razlikovanjem osjećaja se gotovo posvuda na teoretskoj razini, ali se u praksi ne slijedi uvijek dosljedno. Prisjetimo se i ovdje što o tome kaže spomenuti dokument:

1.1.1. U većini europskih zemalja i crkava jasno se razlikuje školski vjeronauk od kateheze, kao dvije različite djelatnosti unutar pastoralnog djelovanja. Prvi se normalno smatra dragocjenim doprinosom ljudskoj i kulturnoj izobrazbi građana, unutar ciljeva raznih školskih ustanova. Kateheza pak ima širi krug i teži posebice izobrazbi i podučavanju vjernika u životu vjere.

1.1.2. Teži se prema tome da se školski vjeronauk smatra doprinosom pozna-

² Usp. *Atti*, str. 432sl.

vanju i cijenjenju sadržaja i vrednota kršćanske tradicije, koje nudi škola i koji se nude u školi svim učenicima, radi njihovoga osobnoga rasta i dozrijevanja. Kateheza naprotiv zahtijeva ili predlaže izričito prijanjanje uz vjeru, u okruženju crkvene zajednice.

- 1.1.3. Unatoč tome što je razlika jasna na teoretskom planu, u školama u nekim zemljama još uvijek je prihvaćen katehetski ustrojen školski vjeronauk.

Taj, »katehetski ustrojen« vjeronauk lako se uočava i u nekim nacionalnim izvješćima.

Među crkvama je međutim raširenije mišljenje po kojemu podučavanje religije valja biti sve više školski obilježeno. To je i zato, kao što potvrđuje završni dokument, što »upravo prošireno, školski obilježeno podučavanje religije potkrepljuje uvjerenje o mogućnosti podučavanja religije, posebice s obzirom na ono što se odnosi na Bibliju, tradiciju, povijest i kulturalno značenje« (br. 2.3).

U toj perspektivi – školskog obilježja podučavanja religije – kreću se npr. katoličke crkve Europe kada za religiju traže »puno građanstvo među predmetima podučavanja« (br. 2.3) te, kako bi se podučavanju religije pomoglo da ostvari svoju ulogu u odgojnom hodu europskih mladih naraštaja, zahtijevaju »postojana institucionalna i pravna jamstva, puno školsko priznanje, uključivanje u kurikule, ponudu za sve, suvisle i vjerodostojne alternative, priznato i djelotvorno vrednovanje« (br. 2.4).

Ti zahtjevi podrazumijevaju i europsko kulturalno ozračje, koje nije uvijek sklono školskom vjeronauku i koje bi valjalo prevladati. Predstavnici europskih katoličkih crkava u školskom vjeronauku uočavaju i dragocjen element na odgojnom putu mladih,

koji doprinosi »usmjeravanju školske poduke prema punoj izobrazbi osobe, smanjujući rizik njezinog ograničavanja na uske strukovne vidove koje zahtijeva svijet rada« (br. 4.2).

Ne samo to. Upravo se školski vjeronauk, unutar sve složenijeg okruženja »pluralne« Europe i susretanja raznih kršćanskih vjeroispovijesti i raznih religija, shvaća kao »osobito zanimljiva radionica za dijalog među vjeroispovijestima i među religijama o etičkim temama koje su aktualne u građanskom suživotu. Školski vjeronauk tako može postati 'mjesto' u kojemu se susreću i posebno vrednuju raznolikosti u perspektivi bitnog obostranog otvaranja koje ne zanemaruje probleme i poteškoće« (br. 4.3).

U svemu se tome školski vjeronauk predstavlja kao »bogatstvo« za Europu i europske građane.

5.2.... i konfesionalni

Kao što među europskim crkvama, uz spomenute razlike (i ponekad nedosljednu praksu), postoji bitna suglasnost o školskoj dimenziji, jednako se tako može reći i za *konfesionalnost* školskog vjeronauka.

Pitanje konfesionalnosti vrlo je jasno izraženo u zaključnom dokumentu istraživanja. Delegati katoličkih crkava, obraćajući se ponajprije svojim zajednicama, u tom ih dokumentu podsjećaju i među ostalim naglašavaju:

- 5.3. uvjerenje da se školski vjeronauk može predložiti učenicima neovisno o izboru vjere i u poštivanju slobode savjesti. Dobro je da se takvo podučavanje, posebice u Europi, ostvaruje u oblicima ekumenske suradnje uz otvorenost prema međureligijskom dijalogu;
- 5.3. uz poštivanje raznolikosti koje postoje u pojedinim zemljama, vjeronauk koji najbolje odgovara zahtjevima današ-

njega svijeta ima »konfesionalni sadržaj«, jer uspostavlja dijalog sa »živom« religijom koja je značajna za život svakoga pojedinog učenika.

Uostalom, promatrajući prikupljene podatke, uočava se da se u Europi najviše prakticira konfesionalni oblik vjeronauka.³

»Sažeti pregled« u spomenutom *Zborniku*⁴ naglašava:

Vjeronauk s konfesionalnim sadržajem je model najprošireniji na europskoj razini. Država priznaje kako »nije kompetentna« na religijskom području, ali smatra da je religija dio povijesne i kulturalne baštine, zbog čega je nužno građanima ponuditi »ključeve« pristupa, uz poštivanje osobnog izbora svakog pojedinog učenika i njegove obitelji. Činjenica da su ciljevi podučavanja više ili manje usmjereni prema kulturalnom ili katehetskom smjeru ne mijenja bit modela u kojemu država, tražeći od crkava i od raznih religijskih denominacija skrb za izobrazbenu ponudu (uz razne oblike kontrole/odobrenja koji se mijenjaju u raznim zemljama), ne priznaje samo svoju »nekompetentnost«, nego i dodatnu vrijednost koju predstavlja činjenica što takva ponuda dolazi od živih i životnih zajednica, koje su nositeljice kulture i tradicije duboko ukorijenjene u prošlosti, ali i svjedočanstva koje se ostvaruje u sadašnjosti i koje je usmjereno prema budućnosti.

Osim što je konfesionalna dimenzija školskog vjeronauka najraširenija, ona je i posebno draga crkvama (među ostalim bi se moglo podsjetiti na pismo Kongregacije za katolički odgoj iz svibnja 2009. o školskom vjeronauku, u kojemu se govori o konfesionalnoj poduci) te se u tom pravcu posebice usmjeruje istraživanje koje se

u Europi upravo provodi o temama konfesionalnosti.

Riječ je o istraživanju koje može pružiti razne razine i područja.

Postoji, primjerice, opće razmišljanje koje se posebice odnosi na mogućnost da crkve budu aktivne sudionice u školskom procesu i u sveukupnoj izobrazbi europskog čovjeka i građanina.

Na užem pedagoškom području može se postaviti pitanje o specifičnom značenju konfesionalne poduke, o sposobnosti da se utječe na kurikulum i na školske procese, o načinima interakcije na odgojnom području koje je sve obilježenije raznolikostima, pa i na religijskom području.

Riječ je o razmišljanjima koja treba promotriti razmjerno drugim postavkama po kojima bi se školski vjeronauk u Europi trebao moći »odvojiti« od crkava i definirati na neki način samo kao predstavljanje »o dijelovima« povijesti, simbola i tradicija. Odjek tih ideja pronalazimo među ostalim i u nekim izjavama Vijeća Europe.

6. ODGAJATI U PLURALNOJ EUROPI

Istraživanje katoličkih crkava stoga otvara put prema višestrukim mogućnostima (što je dobrim dijelom i postignuto). Tako se pitanje školskog vjeronauka smješta unutar Europe, koja je u velikom previranju.

Riječ je o Europi koju bismo mogli definirati kao veliku *radionicu raznolikosti*.

Ovih godina posebice smo prisustvovali i prisustvujemo dugom procesu *ekonomskog, društvenog i političkog ujedinjenja*, koje je nesmiljeno podsjetilo na sljedeću

³ Usp. sažeti prikaz podataka u: A. PORCARELLI, *L'Ir una risorsa per l'Europa*, str. 298–304; L. RECROSI, »Sintesi«, u: CEI-SERVIZIO NAZIONALE PER L'IRC (ur.), *Nella scuola a servizio della persona*, Elledici, Leumann, 2009, str. 148–158.

⁴ Usp. *isto*, str. 302.

činjenicu: raznolikost povijesti, kultura i religija isprepliće se na području koje je sve naseljenije i koje treba dijeliti s drugima. Brojna »pripovijedanja« slažu se jedno uz drugo u pokušaju da ispišu novu stranicu povijesti našega kontinenta.

U toj *pluralnoj Europi* odlučujuće mjesto zauzima *tema odgoja*: ostvarenjem sveukupnog i osobito važnog odgojnog nastojanja želi se postići autentičan proces ujedinjenja i integracije osoba i naroda Europe.

Riječ je o *promicanju novih modela građanstva*, o razvoju smjernica i sposobnosti za dijalog i suradnju, te o izgradnji perspektiva za budući suživot, možda i ponajprije pomoću školskih procesa kojih su glavni sudionici mladi naraštaji.

U predgovoru knjige koja je objavljena devedesetih godina 20. st., u trenutku velikog previranja radi ostvarivanja europskih institucija, otac Mario Reguzzoni D. I., jedan od najuglednijih stručnjaka za odgojne sustave i politike, vrlo je jednostavno jednom rečenicom objasnio kako za istinsko stvaranje Europske zajednice »treba započeti odgojne procese koji će pojedinim građanima pružiti europski smisao življenja i djelovanja, promičući ponašanje koje će pojedine države potaknuti na promjenu vlastitih institucija u europskoj perspektivi«⁵.

Tako funkcionira »odgojno nastojanje«: promiče stvaralačke potencijale pojedinaca, olakšava otkrivanje značenja koja daju smisao djelovanju i življenju, promiču usvajanje novih oblika ponašanja i stilova života koji pokreću društvo.

Odgoj – naročito, u ovom specifičnom slučaju, školski odgoj – prema tome bi mogao i trebao vršiti vrlo osjetljivu zadaću »udahnjivanja duše« složenim preoblikovanjima s kojima se susreće europski čovjek, odgovarajući na njegovu istinsku ulogu »humanizacije« u današnjem globalizacijskom procesu.

To je moguće postići uz uvjet da to ne bude samo neka tehnička činjenica, odnosno samo količinsko postignuće – »više« znanja, »više« školskih planova i programa – nego da se djelotvorno odmjeri s vrednotama, uporišnim načelima osoba i naroda, promatrajući čovjekov razvoj u cjelini.

Postavljati sebi pitanja o problemu odgoja znači upitati se kako izgraditi europskog čovjeka koji sve više otkriva dimenziju složenosti i razlika – etničkih, kulturalnih, religijskih... – a istodobno i potrebu da ih se sukladno uokviri u jedinstvenu sliku. Riječ je o slici u kojoj ne može nedostajati – još prije negoli zbog tvrdnje o načelu jednostavnog utvrđivanja činjenica – *pozornost prema religijskoj dimenziji*, koja toliko utječe na svakodnevni život osoba i naroda Europe (prisjetimo se samo, među ostalim, nedavnih pitanja u raznim europskim zemljama, koja su se postavila u vezi s religijskim simbolima na javnim mjestima i s izazovima modela »laičnosti« o kojima se živo raspravlja).

Prema religijskoj dimenziji usmjereno je npr. razmišljanje koje je sve češće u brojnim europskim okruženjima, počevši od Vijeća Europe, koje je sebi u više navrata postavljalo i iznova si postavlja problem prikladnog razmatranja religijske tematike na području školstva, a posebice istraživanje koliko europski građani poznaju religijske činjenice i pojave.

Vijeće, koje se tijekom svoga postojanja oglasilo raznim preporukama i rezolucijama, smatra da su podučavanje i poznavanje religijskih činjenica nužni za suzbijanje neznanja i za promicanje dijaloga među religijama, kao i za njihovo kulturalno i društveno izražavanje.

U prosincu 2005. Vijeće je u jednoj svojoj Preporuci pojasnilo da je poznavanje

⁵ M. REGUZZONI, u: F. VANISCOTTE, *L'Europa dell'educazione*, La Scuola, Brescia, 1994, str. 7.

religija sastavni dio povijesti ljudi i civilizacija, te je pozvalo Vijeće ministara da proučava mogući pristup podučavanja religija na osnovnoškolskoj i srednjoškolskoj razini. Vijeće je među ostalim tom prigodom javno obznanilo potrebu da se promiče poznavanje raznih religija koje postoje na području Europe – posebice »religija Knjige« – te je naglasilo da je potrebno održati *razliku između školskog podučavanja i odgoja u vjeri, između kulturalne i kulturne dimenzije*. Priznalo je osim toga dragocjen doprinos u vidu dijaloga i tolerancije – mogli bismo reći »suživota« – što ga nudi školski vjeronauk i obrazovanje. Osim toga, spomenuto je kako je potrebno imati i izobražavati kompetentne učitelje.

Kao što smo spomenuli, to je *veoma česta smjernica* koja se na različite načine pojavljuje na razini europskog razmišljanja o religijskim temama. Ta se smjernica sučeljava i isprepliće s praksom raznih država, s bogatim iskustvima i lokalnim tradicijama, koji se možda ne mogu uvijek usvojiti u zacrtanom pravcu. Istraživanje CCEE-CEI u vezi s time nudi mnoge informacije. Uostalom, i u tom slučaju nalazimo se u »pluralnoj« Europi, te je potrebno sučeljavati kritičnost i postojeća bogatstva, uključujući i promatranje mišljenja prema kojemu je školski vjeronauk nešto više od jednostavnog sakupljanja informacija, tradicija i običaja te bitnog panoramskog pregleda povijesti religija, iako je i to potrebno.

Ivan Pavao Drugi se, 15. travnja 1991. u vezi s time, osobito djelotvornim riječima obratio sudionicima na zasjedanju CCEE-a:

»Valja posebno paziti da školski vjeronauk vodi prema ponovnom otkrivanju kršćanskih korijena Europe, ističući ne samo ukorjenjenje kršćanske vjere u povijest kontinenta, nego i nje-

zin ustrajan i plodonosan doprinos neprocjenjivo vrijednom razvoju – na duhovnom i etičkom, filozofskom i umjetničkom, pravnom i političkom području – na današnjem putu europskih društava. Školski se vjeronauk naime ne može ograničiti na sastavljanje popisa jučerašnjih, a niti današnjih činjenica, nego mora otvarati razum i srce za uočavanje velikoga kršćanskog humanizma, koji je svojstven katoličkom viđenju. Tu smo doista u korijenu religiozne kulture, koja hrani izobrazbu osobe te novovremenoj Europi daje novo lice koje nije samo pragmatično, nego je duša sposobna za istinu i ljepotu, za solidarnost prema siromašnima i za izvorno stvaralačko oduševljenje u hodu pojedinih naroda.«

Vincenzo Zani, koji se među ostalim izravno osvrće i na učenje pape Wojtyły, u prilogu koji je ponudio u istraživanju europskih katoličkih crkava, ističe:

»Perspektiva nove paideje europskog građanina nameće onima koji su javno odgovorni za odgojnu politiku, a u tom kontekstu i vjerskim vlastima, da ne dopuste da religija postoji samo kao povijesna i kulturalna baština kontinenta. Nužno je da religija postane informacija, specifično i jasno određeno znanje, koje se može uspoređivati s drugim predmetnim znanjima i s cjelinom zajedničkih vrednota koje oblikuju društveni etos. Sve to naime kod današnjeg učenika potiče ona ista korijenska pitanja koja preispituju svako ljudsko postojanje i na koja je sveukupna čovjekova religiozna povijest nastojala odgovoriti.«⁶

⁶ *Atti*, str. 43.

Zatim nastavlja:

»Školski vjeronauk postoji u školskom odgojnom projektu kako bi procese učenja, koji su usredotočeni na postizanje cilja u pogledu pitanja 'kako', doveo do shvaćanja 'zašto', tj. do temeljnih životnih pitanja. *Škola, koja je izložena opasnosti da obrazovanje svede samo na funkcionalno prenošenje znanstvenog i tehničkog znanja*, uz pomoć školskog vjeronauka može postati mjesto cjelovite izobrazbe, pomažući učenicima da sustavno i kritički usvajaju kulturu.«⁷

Valja istaknuti spominjanje škole i *samo »funkcionalne« kulture*, jer je riječ o zabrinutosti koja je proširena u Europi, a potvrđena je i u istraživanju crkava o školskom vjeronauku. Skupina delegata s njemačkoga govornog područja željela je naimetnuti poseban »Uvod« u završni dokument. U njemu se pojašnjava da je u Europi:

»školski vjeronauk dio prekograničnog sustava podučavanja, koje je sve snažnije i trajnije obilježeno ekonomskim interesima i kriterijima. U Europi postoje mnogi odgojni pothvati koji su pokrenuti zbog tržišnog gospodarstva. Dovoljno je npr. podsjetiti na rasprave o vrednovanju školskog uspjeha TIMSS i PISA, na ujednačavanje tijeka školovanja i sveučilišnih diploma po Bolonjskom procesu ili pak na Europski kvalifikacijski okvir na području obrazovanja odraslih. Mnogi od tih pothvata teže ponajprije prema osposobljavanju kvalificirane radne snage zapošljavanje koje će biti prilagodljivo unutar europskog ekonomskog prostora. Školski vjeronauk nadahnut evanđeljem Isusa Krista uvijek se želio oduprijeti funkcionalnoj misli neoliberalne ekonomije,

zalažući se za podučavanje koje nije usredotočeno samo na čistu korist: u temelju školskog vjeronauka nalazimo tako pojam podučavanja kojemu je cjelovitost subjekta važnija od bilo kakva razmišljanja o korisnosti. Takvo obrazovanje prema tome ne uči prilagođavanje, nego prati prema zrelijoj dobi koja osposobljava i potiče na utemeljeno kritičko razmišljanje u međureligijskom dijalogu i u izgradnji društva. Upravo zbog toga je školski vjeronauk doprinos neizostavan u školskoj izobrazbi u Europi.«⁸

Doprinos i bogatstvo u školama na svojstveno školski način u vidu »obzorja pomirenja« nazire Mauro Ceruti u svom prilogu u okviru istraživanja CCEE-CEI.

»Iako uz velike poteškoće i nazadovanja, iz dijaloga među europskim narodima posljednjih desetljeća na obzorju izranja pomirenje, koje se ne sastoji jednostavno u javnom objavljivanju vlastitih pogrešaka i u shvaćanju razloga koje ima netko drugi, nego, štoviše, u drugome prepoznaje pokretača svoga vlastitog razvoja, trajnog izvora pitanja, poticaja i stvaralaštva. Upravo se u tom obzorju pomirenja nalaze duboki poticaji za životnost današnjih europskih političkih projekata, a možda i nadasve najbolji doprinosi našeg kontinenta za uklanjanje toplih i hladnih sukoba, koji se sve više šire diljem svijeta.

U tom obzorju pomirenja priznavanje korijena koji povezuju sve europske narode u jednu zajedničku povijest i civilizaciju, koja je jedinstvena iako pluralna, postojao je i nastavlja postojati jedan dinamički i neizostavan čimbenik. Ti korijeni su kršćanski korijeni na svim prostorima našega kontinenta

⁷ Isto, str. 44–45.

⁸ Isto, str. 438.

i u njegovim različitim razdobljima. Naglašavanje sveprisutnosti kršćanskih korijena Europe ne znači, naravno, njihovo kruto i iscrpno tumačenje. Naprotiv, danas je vrijeme da se vrati sjaj slici koja je toliko draga renesansnim umnicima, koji su govorili o trima monoteističkim religijama i o klasičnoj kulturi kao o »četiri stupa Europe«, što je izričaj sklada, suradnje, a istodobno i razlikovanja i drugotnosti. Takva slika može dapače postati još bogatija prisjetimo li se kako veliki izričaji laičke misli – još jedna tradicija koja je uvelike pridonijela europskoj specifičnosti – uistinu nisu u suprotnosti s kršćanskom tradicijom, štoviše, postali su mogući samo zahvaljujući toj tradiciji. Jedinstvo u mnogostrukosti (*unitas multiplex*) u Europi nije izuzetak nego pravilo. Formativni projekti za nove naraštaje europskih građana danas trebaju započinjati priznanjem tog stanja, shvaćenog kao jedno od najvećih bogatstava za suživot koji neće biti jednostavna tolerancija, nego tkanje zajedničke baštine.«

* * *

RELIGIJE I ŠKOLA U EUROPI

Sažetak i perspektive (Završni dokument)

Katolička crkva u Europi uočava zahtjev da bolje upozna i razmišlja o raznovrsnim načinima podučavanja religije u školama u raznim zemljama uzimajući u obzir njihove mogućnosti i perspektive. Stoga je sudjelovala u istraživanju u koje su se, na prijedlog Talijanske biskupske konferencije i uz koordinaciju CCEE-a, izravno uključile biskupske konferencije Europe.

To je istraživanje utvrdilo potrebu za priznavanjem i poštivanjem značajnih razlika među raznim regijama Europe, a istodobno je očito pokazalo kako na svakom dijelu kontinenta postoje neke problematične točke. Postoje odlučujući čimbenici koji tumače analogije i razlike: prostor koji se priznaje religijskom izražavanju u pluralističkom i sekulariziranom društvu, stav zakonodavaca prema religijama, stav katolika prema kulturi u kojoj žive, način na koji se ljudi odnose prema Crkvi kao instituciji, te kakvoća svjedočenja vjernika i njihova vjerodostojnost.

Glavna zadaća Crkve je naviještanje evanđelja i ona se, dok traži prikladna sredstva za razvijanje svog evangelizacijskog poslanja, pita o promjenama i mogućnostima koje obilježavaju sadašnji trenutak života u Europi. Crkva je uvijek smatrala odlučujućim susret s kulturama i doprinos koji može dati istraživanju istine i proširenju obzorja smisla.

Sazrijevanje u vjeri mladih naraštaja jedno je od područja na kojima Crkva nastavlja osobito snažno djelovati. Svaki je naraštaj, kao što je napisao Ivan Pavao Drugi, »nov kontinent« na koji treba prispjeti Kristov prijedlog. Danas je vrijeme da se prihvate i prate mladi, poštivajući ih, vrednujući i ljubeći, tako da mogu naučiti živjeti u zajedništvu sa samima sobom i s drugima, u Crkvi i u društvu.

Stoga je Crkva uvijek smatrala školu važnim područjem svoga evangelizacijskog poslanja te je s vremenom ustanovljivala vlastite (katoličke) škole i zalagala se u školskom vjeronauku.

Iz analize izvješća koja su pristigla od biskupskih konferencija posebice su proizašla neka područja razmišljanja za zajedničko produbljivanje: školski vjeronauk u evangelizacijskom poslanju Crkve, školski vjeronauk u Europi danas, stručne kom-

petencije i svjedočanstvo vjeroučitelja, doprinos školskog vjeronauka međukonfesionalnom i međureligijskom dijalogu te građanskom suživotu.

1. ŠKOLSKI VJERONAUK U EVANGELIZACIJSKOM POSLANJU CRKVE

Katoličke crkve Europe svjesne su da se i posredstvom školskog vjeronauka ostvaruje evangelizacijsko poslanje.

1.1. *Školski vjeronauk u odnosu na katehezu*

1.1.1. U većini država i crkava u Europi jasno se razlikuje školski vjeronauk od kateheze, jer su to različite djelatnosti, ali međusobno povezane unutar pastoralnog djelovanja. Školski se vjeronauk uobičajeno smatra dragocjenim doprinosom ljudskoj i kulturalnoj izobrazbi građana, unutar ciljeva raznih školskih ustanova. Župna kateheza, naprotiv, ima šire područje i teži posebice izobrazbi i poduci vjernika u vjerskom životu.

1.1.2. Školski se vjeronauk smatra doprinosom poznavanju i poštivanju sadržaja i vrednota kršćanske tradicije, koji nudi škola, odnosno koji se u školi nudi svim učenicima u vidu njihovoga osobnoga rasta i sazrijevanja. Kateheza pak zahtijeva ili predlaže izričito prianjanje uz vjeru u kontekstu crkvene zajednice.

1.1.3. Unatoč tome što je razlika jasna na teoretskom planu, u nekim se zemljama u školskim ustanovama još uvijek prihvaća katehetski obilježen školski vjeronauk.

1.2. *Školski vjeronauk u odnosu na obitelj i župu*

1.2.1. Crkva, škola, župa i obitelji međusobno na različite načine djeluju jedna

na drugu s obzirom na školski vjeronauk, imajući pritom različita iščekivanja i odgovornosti. Iako svaka od njih ima vlastito jasno određeno područje djelovanja, uočava se zahtjev za svjesnijom suradnjom, za novim »dogovorom« među raznim subjektima koji su uključeni u obrazovanje, pa i posredstvom školskog vjeronauka. U vezi s time od škole se očekuje i prenošenje kršćanske tradicije i kulture, senzibilizacija za kršćanske i ljudske vrednote, pozorni pogled na suvremenu plurireligijsku situaciju, odgovori na pitanja o smislu života. U svemu tome školski vjeronauk ima očitu odgojnu ulogu.

1.3. *Školski vjeronauk u katoličkoj školi*

1.3.1. Katoličke crkve Europe svjesne su posebne odgovornosti koja je povjerena katoličkim školama koje ustanovljuju i podržavaju biskupije, župe i redovničke ustanove, udruge i drugi subjekti kršćanske zajednice. Te škole oduvijek obavljaju dragocjenu odgojnu zadaću prema novim naraštajima. Postoji svijest da je, i što se tiče školskog vjeronauka, okruženje katoličke škole posebno važno te ga valja podržavati s obzirom na cjelovitu kršćansku i ljudsku formaciju.

2. ŠKOLSKI VJERONAUK U EUROPI DANAS

2.1. Pomoću školskog vjeronauka u školu i u formativni hod mladih naraštaja, osim otvaranja prema Bogu, ulazi i pozornost prema cjelovitoj formaciji osobe, istraživanje o smislu postojanja, osjetljivost na etička pitanja i na dimenzije dijaloga i suživota u pluralističkom i multireligijskom društvu kao što je to europsko.

2.2. Dimenzija poznavanja specifičnih religijskih tradicija, njihove povijesti, istraživanja sučeljavanja i dijaloga tipičnih za školski način, pruža posebno koristan doprinos socijalnoj i građanskoj formaciji osobe u Europi i njezinom svjesnom i aktivnom smještaju u današnjem i sutrašnjem društvu.

2.3. Katoličke crkve Europe uočavaju kulturalnu klimu koja često nije povoljna za školski vjeronauk. U mnogim se zemljama javlja sumnja u zakonitost samog postojanja školskog vjeronauka zato što se, u postojećem kulturalnom ozračju, kaže da je religija privatna stvar. Pa ipak, upravo proširenost podučavanja religije sa školskim obilježjima potvrđuje uvjerenje o mogućnosti podučavanja religije, posebice s obzirom na Bibliju, tradicije, povijest i kulturalno značenje. U toj perspektivi religija traži puno pravo građanstva među predmetima podučavanja.

2.4. Kako bi se školskom vjeronauku pomoglo da vrši svoju ulogu, potrebna su postojana institucionalna i pravna jamstva, puno školsko priznanje, uključivanje u kurikulum, ponuda svima, sukladne i vjerodostojne alternative, priznato i djelotvorno vrednovanje.

3. STRUČNE KOMPETENCIJE I SVJEDOČENJE VJEROUČITELJA

3.1. Vjeroučitelj se nalazi u raznim pravnim situacijama u europskim zemljama s obzirom na priznanje diplome, imenovanje od strane države kao za nastavnike drugih predmeta, plaću koju dobiva od školskih ustanova, uvjete koji na različite načine određuju njegovo puno uključivanje u školu. Katoličke crkve Europe žele posvetiti veliku pozornost školskim vjeroučiteljima s koji-

ma kršćanska zajednica održava životnu vezu, kako bi bili stručno pripremljeni za učiteljsku ulogu i mogli izvršiti svoje poslanje kao vjerodostojni svjedoci, uključeni u crkvenu zajednicu.

3.2. Europske crkve poklanjaju posebnu pozornost odabiru, formiranju i posuvremenjenju vjeroučitelja, nudeći im posebno duhovno praćenje i tečajeve trajne formacije koji vode računa o novim programima, novim tehnologijama, fleksibilnosti radne satnice itd. Osim toga, osjeća se potreba za skupinama i udrugama u kojima se može dijalogizirati o tematici njihove duhovnosti te stručnosti i sadržajima njihova podučavanja.

4. DOPRINOS ŠKOLSKOG VJERONAUKA MEĐUKONFESIONALNOM I MEĐURELIGIJSKOM DIJALOGU TE GRAĐANSKOM SUŽIVOTU

4.1. Podučavanje religije u Europi se odvija u kontekstu odnosa među raznim kršćanskim konfesijama i religijama. To se događa bilo s obzirom na institucionalne vidove – uključivanje i eventualnu suradnju među raznim konfesijama – bilo što se tiče sadržaja podučavanja.

4.2. Posebnosti školskog vjeronauka doprinose usmjeravanju školskog podučavanja punoj formaciji osobe, umanjujući rizik da se ona ograniči na stručno usavršavanje koje zahtijeva tržište rada.

4.3. I zbog toga se školski vjeronauk u Europi u svojim raznim oblicima može smatrati radionicom koja je osobito zanimljiva za međukonfesionalni i međureligijski dijalog i za etičke teme koje animiraju građanski suživot. Školski vjeronauk može se oblikovati kao »mjesto« na kojemu se susreću i posebno

odmjeravaju raznolikosti, u perspektivi bitnog obostranog otvaranja koje ne isključuje ni probleme niti poteškoće.

5. ZAKLJUČAK

Istraživanje o školskom vjeronauku što ga je pokrenula CCEE, osim sakupljanja informacija o raznim europskim prilikama, nadasve je potaknulo katoličke crkve Europe na sakupljanje i vrednovanje ponekad različite osjetljivosti, te je tako stvorena prigoda da se one međusobno susretu, upoznaju i uspostave dijalog. Sve je to urodilo dragocjenim rezultatom – uspostavom mreže osoba katoličkih crkava na europskom kontinentu, kako bi još svjesnije, usklađenije i djelotvornije obavljale zadaću služenja čovjeku i evanđelju posredstvom školskog vjeronauka.

Imajući na umu informacije sakupljene tijekom istraživanja i u skladu s njime, delegati posebice naglašavaju:

- 5.1. Potrebno je vrednovati ulogu obitelji u potpomaganju školskog vjeronauka, potvrđujući, sukladno Drugome vatikanskom koncilu, prvotnu i neotuđivu odgovornost roditelja i pravo djece i mladih na religioznu izobrazbu.
- 5.2. Crkve trebaju neprekidno nastojati pojačavati svoju pozornost prema svijetu škole, uz djelotvornu prisutnost u službi mladih naraštaja. Današnje poteškoće (institucionalne, kulturalne...) ne bi smjele obeshrabrivati, nego moraju pružati mogućnost za odabir novih mogućnosti.
- 5.3. Uvjereni su da se školski vjeronauk može ponuditi učenicima neovisno o izboru vjere i poštujući slobodu savjesti. Dobro je da se takva nastava u po-

sebnom europskom okruženju ostvaruje u oblicima ekumenske suradnje i otvorenosti za međureligijski dijalog.

- 5.4. Poštujući raznolikosti koje postoje u pojedinim zemljama, školski vjeronauk najbolje odgovara zahtjevima današnjega svijeta vjeronauka s »konfesionalnim sadržajem« jer uvodi u dijalog sa »živom« religijom i ukazuje na važnost postojanja svakog čovjeka.
- 5.5. Zahtijeva se otvaranje zajedničkih prigoda za sučeljavanje u katoličkim crkvama Europe, te za sveukupno promišljanje početne i cjeloživotne izobrazbe vjeroučitelja, u svjetlu promjena koje su u tijeku, tako da se vrednuje dragocjeno služenje koje ti učitelju daju Crkvi i društvu.
- 5.6. Važno je da europske biskupske konferencije nastave promicati prigode za »umreženi« rad na konkretnim ciljevima, kao što je npr. ustanovljenje trajnog motrišta za školski vjeronauk u Europi ili razmjena značajnih iskustava raznih zemalja o nekim ključnim pitanjima (ekumenska i međureligijska suradnja, međureligijski dijalog, sposobnost suradnje s državama predstavljajući zahtjeve religijskih zajednica...).

Povjeravajući ovaj sažetak, posredstvom CCEE-a, lokalnim europskim crkvama, ovdje sakupljeni delegati – nakon intenzivna rada u duhu zajedništva – žele istaknuti važnost školskog vjeronauka te zajednički iskreno zahvaliti svim vjeroučiteljima koji revno i kompetentno služe odgoju novih naraštaja.

Rim, 30. studenoga 2007,
Sv. Andrija apostol